

УДК 930.24.577.1:574/578

**80-РІЧЧЯ ХІМІКО-БІОЛОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ
ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА: ІСТОРІЯ, СЬОГОДЕННЯ,
ПЕРСПЕКТИВИ**

Дробик Н. М.

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

E-mail: drobyk.n@gmail.com

Хіміко-біологічний факультет заснований в 1940 р. у тодішньому Кременецькому учительському інституті і називався природничо-географічним, після реорганізації в 1950 р. учительського інституту в педагогічний – природничим, а із здобуттям статусу університету в 1997 р. – хіміко-біологічним. Він один із факультетів університету, що вписали славні сторінки у становлення і розвиток вищої педагогічної освіти на Тернопіллі [2]. Першим деканом факультету був П.В. Серветник. Згодом факультет очолювали декани: Д.П. Чижов, А.В. Демченко, О.Д. Гончар, С.Ф. Кутішевський (1965–1967 рр.), Л.Г. Кузьмович (1967–1968 рр.), Й.М. Свинко (1968–1973 рр.), С. Й. Грушко (1973–1990 рр.), М.М. Барна (1990–2006 рр.), В.З. Курант (2006–2013). З 9 вересня 2013 р. деканом факультету є доктор біологічних наук, професор Дробик Надія Михайлівна.

У складі природничо-географічного факультету функціонувала кафедра природознавства і географії, яку в 1950 р. було розділено на дві кафедри: ботаніки і зоології. Окрім того, створено кафедру хімії. У 1951 р. на природничому факультеті було лише три кандидати наук, доценти. Природничий факультет Кременецького педагогічного інституту відзначався наявністю належної наукової і навчально-матеріальної бази, частково успадкованої від Кременецького ліцею, який мав один з кращих ботанічних садів Європи, що нараховував понад 12 тисяч видів рослин, добре обладнану агробіостанцію, колекційний сад, квітники, оранжереї, парниково-тепличне господарство. Все це

дозволяло проводити на високому рівні як навчальну, так і науково-дослідну роботу викладачів і студентів. Результати цих робіт висвітлювались на наукових, науково-методичних конференціях вузівського, регіонального та республіканського рівнів, з'їздах Всесоюзного і Українського ботанічного товариств, публікувались у монографіях, наукових записках, матеріалах доповідей конференцій тощо [4].

Кількісному і якісному зростанню факультету сприяло його перебазування в 1969 р. у складі педагогічного інституту до м. Тернопіль. Перебазування Кременецького педагогічного інституту в 1969 р. до м. Тернопіль – це нова сторінка не лише його навчальної, а й наукової діяльності. Поряд із цим, природничий факультет – один із трьох факультетів Кременецького педагогічного інституту, при перебазуванні до м. Тернопіль на перших порах свого існування дещо втратив порівняно з Кременецьким періодом. Передусім, це втрата належної навчально-матеріальної бази (агробіостанія, плодовий сад, оранжереї) та Кременецький ботанічний сад з його 160-річною історією, багатовіковими деревними рослинами, оранжереєю, рослинами закритого ґрунту тощо. Тому в м. Тернополі довелося заново створювати агробіостанцію, оранжереї (нині агробіолабораторія, підпорядкована кафедрі загальної біології та методики навчання природничих дисциплін), гербарій, зоологічний музей, науково-дослідні лабораторії, біостаціонар, що вимагало певних коштів і часу [2, 3].

Значний вклад у становлення факультету внесли: професори О.Ф. Явоненко, Й.М. Свинко, М.М. Барна, Б.Д. Гришук, В.І. Кваша, Л.М. Романишина, І.В. Шуст, Т.К. Зеленчук, К.М. Векірчик, Б.В. Яковенко, М.О. Жеребцов, доценти М.Л. Бригінець, І.М. Бутницький, А.С. Дробочський, С.Й. Грушко, С.І. Галантюк, В.О. Яковлев, А.В. Царенко, К.О. Багнюк, З.Ф. Вологовська, В.С. Зеленський, К.А. Татаринів, К.І. Орчук, І.В. Марисова, В.С. Талпош, Б.Р. Пилявський, В.М. Тарєєв, Л.Г. Кузьмович, В.С. Талпош, Г.Ш. Батирова, З.Я. Крайнер, Н.М. Сташко, О.Д. Черетянко, Л.М. Кравченко, В.О. Шиманська, І.М. Костиник, Б.К. Гуняді, П.Д. Незнаєв, І.В. Мороз, Т.Б. Трофим'як, С.М. Марчишин, А.Д. Синільник, І.П. Теребуха, Я.С. Жмінка, О.А. Шиманська, Ф.К. Рєвва,

М.П. Дяченко, З.Я. Крайнер, Л.Б. Цкеткова, Т.С. Куратова, А.Г. Ахметшин, П.М. Горбовий, М.І. Янчук, В.П. Бодров, С.В. Крутовський, Г.А. Стасюк, В.К. Никон, М.А. Панчук, М.Л. Кузьмович, Б.П. Воляник, Р.М. Шандрук, П.С. Кушнірик, С.В. Зелінка, Н.Д. Шанайда, Г.Ю. Іванченко, А.С. Грицюк, Т.І. Гладь, Б.І. Харченко, Я.Г. Грицюк, Ю.М. Антонюк, М.М. Мороз, Т.Л. Юхновська та ін.

Структурними навчально-науковими підрозділами факультету є: кафедра ботаніки та зоології, кафедра загальної біології та методики навчання природничих дисциплін, кафедра хімії та методики її навчання, лабораторія біології та екології «Голицький біостаціонар», агробіологічна лабораторія, навчальна лабораторія морфології та систематики рослин – гербарій, навчально-методичний кабінет «Зоологічний музей», лабораторія екобіотехнологій та основ здоров'я, лабораторія експериментальної біології; у 2019 р. створено Ботанічний сад (у його межах у цьому ж році започатковано Біблійний ботанічний сад). Навчальний процес забезпечують 29 викладачів, у тому числі 8 докторів наук, професорів, 21 кандидат наук, доцент, у тому числі 2 академіки АН ВШ України, 1 заслужений діяч науки і техніки України.

Навчально-польові практики, дослідження рідкісних видів рослин і тварин та їх угруповань проводяться у лабораторії біології та екології «Голицький біостаціонар університету» у с. Гутисько Бережанського району Тернопільської області; в агробіологічній лабораторії, зоологічному музеї, а також у гербарії [3, 5].

Навчально-методичний кабінет «Зоологічний музей» містить понад тисячу експонатів опудал тварин, птахів, вологі препарати хребетних і безхребетних та колекції комах, молосків, губок, кишковопорожнинних, гнізд і яєць птахів. Вони використовуються для проведення лабораторних занять, занять в проблемних наукових гуртках, занять з учнями членами Малої академії наук, а також як база для виконання курсових і магістерських робіт студентами [3, 5].

Унікальним є гербарій кафедри ботаніки, що містить 30 тисяч гербарних аркушів рослин Тернопілля, Поділля, Полісся, Придністров'я та Карпат, а також рідкісних рослин, занесених до

"Червоної книги України. Рослинний світ". Значний науковий інтерес становлять гербарії професора Б. В. Заверухи, доцента В. О. Шиманської, старшого викладача С. В. Зелінки та інших [3, 5].

Нині на факультеті навчається понад 450 студентів денної та заочної форм навчання; здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (ЗВО) на за спеціальностями: на *першому (бакалаврському) рівні* – 014 Середня освіта (Біологія), 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), 014 Середня освіта (Хімія), 014 Середня освіта (Природничі науки), 202 Захист і карантин рослин; на *другому (магістерському) рівні* – 014 Середня освіта (Біологія та здоров'я людини), 014 Середня освіта (Хімія), 014 Середня освіта (Природничі науки), 091 Біологія, 102 Хімія.

Ключовим осередками наукової роботи на факультеті є науково-дослідні лабораторії (НДЛ), де зосереджена основна частина наукових досліджень. На факультеті функціонує 7 НДЛ: цитоємбріології (керівник проф. Барна М.М.), фізіології рослин та мікробіології (керівник проф. Пида С.В.), екологічної біохімії (керівник проф. Курант В.З), порівняльної біохімії і молекулярної біології (керівник проф. Столяр О.Б.), екології та біотехнології (керівник проф. Дробик Н.М.), екотоксикології та біоіндикації (керівник проф. Грубінко В.В.), хімії ненасичених сполук (керівник доц. Барановський В.С.), а також Науково-методичний центр природничої освіти та науки (керівник проф. Степанюк А.В.) [1, 3, 5].

На кафедрах факультету функціонує постійно діюча аспірантура зі спеціальностей 091 Біологія та 102 Хімія. Наукове керівництво виконанням кандидатських та докторських дисертацій здійснюють професори В.В. Грубінко, О.Б. Столяр, А.В. Степанюк, Н.М. Дробик, М.М. Барна, В.З. Курант, С.В. Пида.

Обличчя факультету визначає високий рівень фахових періодичних видань «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія» та «Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Серія: Хімія», в яких публікують результати досліджень

не лише науковці факультету, а й класичних, педагогічних, медичних, аграрних університетів, академій та інститутів НАН України та НААН України тощо [3, 5].

Студентство факультету славиться своїми досягненнями не лише в навчальній та науковій роботі, а й у художній самодіяльності та спорті. Традиційними на факультеті стали такі заходи: «День факультету», «Тиждень кафедри», «Посвята у студенти», «День відкритих дверей», «Гостини у ТНПУ», «День першокурсника», «Свято осені», «День довкілля» тощо. Команда КВК завойовувала симпатії серед студентів і викладачів факультету та університету.

Факультет підтримує тісні зв'язки з вищими навчальними закладами і науковими установами України та зарубіжжя, зокрема Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, Чернівецьким національним університетом імені Юрія Федьковича, Житомирським державним університетом імені Івана Франка, Львівським національним університетом імені Івана Франка, Чернігівським національним педагогічним університетом імені Т.Г. Шевченка, Інститутом ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ, Інститутом молекулярної біології та генетики НАНУ, Інститутом гідробіології НАНУ, Інститутом фізіології рослин і генетики НАНУ, Інститутом мікробіології і вірусології ім. Д. К. Заболотного, Інститутом клітинної біології та генетичної інженерії НАНУ, Інститутом екології Карпат НАНУ, Державним природознавчим музеєм НАНУ, Карпатським біосферним заповідником, природним заповідником «Медобори», Карпатським національним природним парком тощо.

Значна увага приділяється співпраці із загальноосвітніми школами, гімназіями, ліцеями, а також із позашкільними закладами освіти. Тісні, багаторічні зв'язки існували між колективом факультету та викладачами і учнями Славутського спеціалізованого ліцею-інтернату, Хмельницького ліцею. Підписано угоди про співпрацю із Кременецьким лісотехнічним коледжем, Борщівським агротехнічним коледжем, Приватним вищим навчальним закладом «Медичний коледж», загальноосвітніми школами I–III ступенів № 6, №16, №24, №26 м. Тернополя, навчально-виховним комплексом «Великобірківська загальноосвітня школа I–III ступенів – гімназія

ім. Степана Балея» та Мишковицькою загальноосвітньою школою I-III ступенів Тернопільської районної ради, загальноосвітніми школами I-III ступенів, опорним закладом Тербовлянською загальноосвітньою школою I-III ступенів школами м. Збаража, смт. Козови та ін., а також з Тернопільським обласним комунальним територіальним відділенням МАН України і Тернопільським обласним еколого-натуралістичним центром учнівської молоді тощо [3, 5].

Факультет створює усі можливості для успішного продовження навчання в аспірантурі, а відтак – у докторантурі як на базі Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, так і в інших навчальних та наукових закладах. Серед випускників факультету більше 30 – доктори наук, професори, більше 100 – кандидати наук, доценти, які працюють у багатьох вищих навчальних закладах та наукових установах України. 26 викладачів та 12 лаборантів нинішнього складу хіміко-біологічного факультету є його випускниками. Випускники факультету є вчителями біології і хімії не лише більшості шкіл м. Тернополя і Тернопільської області, а й успішно працюють в інших регіонах України. Є серед випускників – директори і завучі шкіл. Випускники працюють також у біологічних та хімічних лабораторіях установ різного профілю.

Гордістю факультету є його випускники, які внесли вагомий вклад у розвиток вищої освіти і науки, зокрема: Б.В. Заверуха – доктор біологічних наук, професор, колишній віце-президент Українського ботанічного товариства та колишній завідувач Ботанічним музеєм Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України; М.Т. Брик – доктор хімічних наук, професор, колишній проректор з наукової роботи Національного університету «Кієво-Могилянська академія»; А.С. Дробочкий – кандидат педагогічних наук, професор, колишній проректор із заочної форми навчання Тернопільського державного педагогічного університету; К.С. Волков – доктор біологічних наук, професор, колишній директор навчально-наукового Інституту морфології, завідувач кафедри гістології та ембріології Тернопільського державного медичного університету ім. І.Я. Горбачевського; Б.М. Данилишин – доктор економічних

наук, професор, академік НАН України, Міністр економіки Кабінету міністрів України (2007–2009 рр.), Л.О. Тасенкевич – доктор біологічних наук, старший науковий співробітник Державного природознавчого музею НАН України (м. Львів), А.Ф. Бурбан – доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри хімії Національного університету «Києво-Могилянська академія», В.М. Черняк – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри змісту і методик навчальних предметів Тернопільського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти; П.Г. Лихацький – доктор біологічних наук, професор, декан медичного факультету Тернопільського національного медичного університету (ТНМУ) імені І.Я. Горбачевського; С.О. Ястремська – доктор педагогічних наук, директор Навчально-наукового інституту медсестринства ТНМУ імені І.Я. Горбачевського, З.М. Небесна – доктор біологічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту морфології ТНМУ імені І.Я. Горбачевського; Г.Я. Загричук – завідувач кафедри загальної хімії ТНМУ імені І.Я. Горбачевського; В.Я. Брич – доктор економічних наук, професор, директор Навчально-наукового інституту інноваційних освітніх технологій Тернопільського національного економічного університету Г.А. Білецька – д.п.н., проф. кафедри екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету та інші. Знаними випускниками є: М.А. Миколенко – український політик, голова Тернопільської обласної ради (2006–2009 рр.), начальник управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації; І.І. Герц – директор Тернопільського обласного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді, заслужений працівник освіти України, Маслівець Ольга – чемпіонка України з вінсерфінгу, срібний призер з у Всесвітніх вітрильних ігор, переможець і призер міжнародних регат, учасник Олімпійських ігор 2004 р. (Сідней, Австралія); Живчик Віктор – архімандрит Лаврентій – священнослужитель Свято-Михайлівського Золотоверхого собору та ін. Серед випускників факультету Сергій Трапезун — учасник Революції гідності, був поранений 20 лютого 2014 р.; реабілітаційний курс пройшов в одній із клінік Ізраїлю.

Одним із найважливіших стратегічних завдань факультету

є забезпечення якості підготовки фахівців, які могли б бути: конкурентоспроможними на вітчизняному та світовому ринках праці, здатними до ефективної роботи зі спеціальності, готовими до постійного професійного саморозвитку і самовдосконалення, формування власної кар'єри, відповідальними за результати своєї професійної діяльності, володіти соціальною та професійною мобільністю. У зв'язку з цим, першочерговими завданнями колективу є: формування відповідного освітнього середовища, використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та інноваційних методик навчання, студентоцентричного підходу в підготовці фахівців; подальше підвищення фахової майстерності професорсько-викладацького складу шляхом підготовки нових монографій, написання підручників, посібників, термінологічних словників; підготовки і захисту кандидатських і докторських дисертацій; участі у наукових проектах та стажуваннях, у тому числі міжнародних; створення на базі науково-дослідних лабораторій — Інституту біології тощо.

Список літератури

1. Барна М.М., Барна Л.С., Гришук Б.Д., Грубінко В.В., Кваша В.І., Курант В.З., Степанюк А.В. Бібліографія наукових і науково-методичних праць викладачів хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка 2003–2012 рр. / за ред. М.М. Барни. Тернопіль: «Терно-граф», 2013. 556 с.
2. Барна М.М., Курант В.З., Барна Л.С., Гришук Б.Д., Грубінко В.В., Кваша В.І., Степанюк А.В. Нариси історії хіміко-біологічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (1940–2010) / за ред. М.М. Барни. Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. 312 с.
3. Барна М.М., Похила Л.С. Хіміко-біологічний факультет: минуле, сьогодення, майбутнє. *Наук. зап. Терноп. держ. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія: Біологія.* 2000. № 1 (8). С. 63–71.

4. Бригінець М.Л., Забоклицький І.Я. Кременецькому педінституту – 25 років. *Доповіді звітно-наукової конференції кафедр інституту*. Кременець, 1965. С. 3–21.
5. Дробик Н.М., Барна М.М., Барна Л.С., Курант В.З., Герц А.І. Хіміко-біологічний факультет Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка: становлення, досягнення та перспективи розвитку (до 75-річчя заснування). *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Біологія*. 2015. № 1 (62). С. 165–175.